

Împreună pentru performanțe în guvernarea locală 2017–2018

13 ani de performanțe și istorii de succes

Programul bunelor practici

ale Autorităților Publice Locale din Moldova

Ce este Programul Bunelor Practici?

Programul Bunelor Practici ale Autorităților Publice Locale din Moldova reprezintă o inițiativă națională lansată în anul 2005 de către Consiliul European. Programul este implementat de către Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”.

Programul Bunelor Practici are scopul de a identifica și disemina inițiative inovative și eficiente din administrația publică locală din Republica Moldova, pre-

cum și a face cunoscute experiența și rezultatele remarcabile ale autorităților și instituțiilor publice locale din țară. Programul Bunelor Practici ale Autorităților Locale din Moldova promovează bunele practici și proiectele de succes care au înregistrat un impact semnificativ asupra comunității și a populației acesteia.

Fiind un demers realizat pentru cunoașterea și recunoașterea performanței de la nivelul administrației publice locale din Republica Moldova, competiția se finalizează cu premierea celor mai bune practici în cadrul Ceremoniei Naționale de Premiere și diseminarea acestora la nivel național printr-o Antologie a celor mai bune practici.

În perioada 2005–2018, peste 400 de comunități din Republica Moldova și-au împărtășit bunele practici care au fost publicate în nouă antologii, iar practicile de succes au devenit subiectul a opt filme documentare distribuite în rândul reprezentanților autorităților publice din toată țara.

*C*rearea și implementarea practicilor inovative este un exercițiu complicat, dar care aduce și foarte multe satisfacții. Din acest motiv, sunt bucuroasă că organizația noastră contribuie activ la identificarea, aprecierea, promovarea și diseminarea celor mai bune practici pentru a îmbunătăți eficiența guvernării locale.

Eva GUTJAHR,
șef adjunct, Oficiul Consiliului
European în Moldova

Prin intermediul Programului Bunelor Practici învățăm să descoperim lideri la nivel local și comunități inovatoare care, în ciuda tuturor, găsesc soluții la problemele comunității. Ne mândrim că acele bune practici care sunt testate de zeci de ani sunt preluate și implementate de alte comunități și în acest fel, Republica Moldova va face un pas înainte spre europeanizare și de ce nu, spre integrare europeană.

Liubomir CHIRIAC,
director executiv, IDIS „Viitorul”

Programul Bunelor Practici scoate în evidență eroii noștri care merită tot respectul și recunoștință. Acești eroi sunt primarii, ei care reușesc să aducă schimbare la nivel local prin efortul pe care îl depun, cu resurse mici și muncă voluntară. Și merităm să fim apreciați în mod deosebit de autoritățile centrale, nu doar de partenerii de dezvoltare.

Tatiana BADAN,
președintele Congresului Autorităților Locale din Moldova (CALM)

În spatele celor mai bune practici stau oameni dedicați, oameni care își dedică timpul, muncă și resurse, iar uneori își asumă riscuri. Oamenii care, cu propria lor dedicație, construiesc un viitor pentru generații, aduc lumină în localităților lor, promovează tradițiile naționale sau pur și simplu fac fapte bune pentru comunitate. Și pentru că o bună practică înseamnă multă muncă și dedicație, aleșilor și liderilor locali le doresc putere, încredere și perseverență. Le doresc să fie un exemplu pentru alte autorități și comunități și niște eroi pentru cetățenii care îi așteaptă acasă.

Ana-Maria VEVERIȚA,
coordonatorul Programului Bunelor Practici

O bună practică la nivel local înseamnă istorii de succes, parteneriate și inovație, iar Programul Bunelor Practici urmărește, în acest sens, să asigure durabilitatea acestor inițiative prin schimbul de cunoștințe, abilități și experiențe.

Buna practică nu trebuie înțeleasă ca o dovadă a existenței unei „reguli de aur”, adică o soluție generală, care poate fi aplicată imediat în altă parte. Într-adevăr, ceea ce produce rezultate excelente într-o localitate poate să nu fie aplicabilă în alta, sau ar putea să nu ducă la astfel de rezultate pozitive. Cu toate acestea, este esențial de a învăța din experiența altora și de a partaja informații, în scopul de a veni cu soluții creative și inovative.

Obiectivele Programului Bunelor Practici

- Aprecierea și promovarea autorităților publice locale cu cele mai bune performanțe în domeniile – cheie ale activității administrației publice locale.
- Creșterea standardelor la nivelul administrației publice locale prin identificarea și recunoașterea practicilor de succes și inovatoare.
- Dezvoltarea unor servicii publice mai bune, a unor standarde ridicate de prestare a serviciilor și a unui management îmbunătățit la nivel local.
- Consolidarea autonomiei locale și încurajarea inițiativei la nivel local.
- Promovarea cooperării și consolidării teritoriale a unităților administrativ-teritoriale.
- Împărtășirea ideilor la nivelul autorităților administrației publice cu privire la modul în care acestea ar putea încuraja bunele practici.
- Crearea și dezvoltarea rețelei naționale a liderilor locali.
- Consolidarea relației cu administrația publică centrală în vederea susținerii inițiativelor la nivel local.

Obiectivele care se urmăresc prin realizarea competiției celor mai bune practici din ediția curentă:

- ✓ Creșterea nivelului de responsabilizare administrativă prin identificarea și promovarea politicilor, mecanismelor și practicilor de transparență (decizională și bugetară).
- ✓ Promovarea mecanismelor de implementare a parteneriatului administrație – cetățeni – societate civilă pentru revitalizarea comunităților (urbane și rurale) din Republica Moldova.
- ✓ Cunoașterea și promovarea tradițiilor autentice moldovenești.
- ✓ Promovarea eficienței și eficacității inițiativelor și practicilor destinate modernizării serviciilor publice.

Echipa Programului Bunelor Practici

Programul Bunelor Practici ale Autorităților Publice Locale din Moldova este implementat de următoarea echipă:

- **Consiliul European** asigură suportul financiar pentru buna desfășurare a programului.
- **Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”** este responsabil pentru implementarea administrativă și logistică a programului.
- **Coordonatorul de proiect**, în numele Anei-Maria Veverița coordonează implementarea cu succes a Programului și susține Grupul Coordonator.
- **Grupul Coordonator** are rolul de a monitoriza și evalua implementarea Programului Bunelor Practici, cât și a superviza evaluarea și selectarea celor mai bune practici ale autorităților publice locale. Din componența Grupului Coordonator fac parte reprezentanți ai asociațiilor de primari, ai Guvernului Republicii Moldova, a autorităților locale, precum și experți asociați ai IDIS „Viitorul”.

Panelul Consultativ al Grupului Coordonator include un grup de experți independenți în cele patru secțiuni ale programului; experți recomandați și selectați de către Grupul Coordonator. Rolul Panelului Consultativ este de a evalua și recomanda autoritățile publice locale cu cele mai bune practici Grupului Coordonator prin:

- desfășurarea vizitelor de documentare și evaluarea inițiativelor autorităților publice locale în cadrul unei mesei rotunde care are drept scop prezentarea celor mai bune practici locale;
- elaborarea unei liste succinte de autorități publice locale cărora le poate fi acordat statutul celei mai bune practici în baza documentelor depuse în cadrul competiției, cât și a concluziilor făcute în urma vizitelor de documentare;
- participarea la dezvoltarea conceptului programelor de instruire dedicate reprezentanților autorităților publice locale participante la concurs.

Panelul de experți, constituit din Anatol Moldovan, Liubomir Chiriac și Vlad Catlabuga oferă suport cu privire la domeniile – cheie ale Programului Bunelor Practici.

Secțiunile de aplicare

Formularele de participare la concursul pentru statutul celei mai bune practici pot fi depuse la următoarele patru secțiuni:

1 TRANSPARENȚA FACE DIFERENȚA!

În contextul Strategiei Naționale de Dezvoltare „Moldova 2030” (Prioritatea 9. O guvernare mai efektivă, responsabilă, transparentă și incluzivă), promovarea bunelor practici din domeniul bunei guvernări devine în egală măsură o oportunitate și o necesitate de prim rang pentru responsabilizarea autorităților publice din Republica Moldova.

Transparența activității instituțiilor publice și justificarea cheltuirii resurselor publice **reprezintă fundamentul atât pentru creșterea încrederii cetățenilor în administrația publică, cât și pentru modernizarea serviciilor publice.** Cetățenii își doresc să fie informați cu privire la utilizarea banului public, să fie implicați în procesul de decizie pentru a contribui la bunul mers al societății, iar instituțiile și autoritățile publice trebuie să aibă o atitudine pro-activă și să vină în sprijinul nevoilor acestora. Fie că este vorba de cultivarea unui dialog constant sau de optimizarea practicii dialogului social, atât față în față, cât și online, deschiderea sistemului decizional pentru cetățeni trebuie să fie prioritate pe agenda autorităților publice.

De altfel, potrivit strategiei „Moldova 2030”, o funcționare eficientă a instituțiilor statului, într-un mod transparent și centrate pe cetățean influențează direct asupra încrederii cetățeanului în stat și asupra identificării cu acesta. Prim urmare, **administrația publică din țară trebuie să fie eficientă, transparentă și credibilă** la toate nivelurile, inclusiv la nivel teritorial, unde descentralizarea și activitatea administrației locale trebuie să fie în serviciul cetățeanului.

33% din cetățenii Republicii Moldova au încredere în primărie.

Sursa: Sondaj IMAS, martie 2018

FORMULAR DE PARTICIPARE
Programul Bunelor Practici ale Autorităților Locale
din Republica Moldova 2017-2018

I. INFORMAȚII GENERALE

A) Localitatea: _____ Județ: _____

B) Forma unității administrativ-teritoriale a localității (selectați):
 Municipiu Oraș Comună Sat

C) Populația (numărul de locuitori): _____

D) Numărul de angajați în primărie: _____

E) Numele și președintele primăriei: _____

F) Adresa primăriei (localitate, strada, cod poștal): _____

G) Telefon: _____ Fax: _____

H) E-mail: _____ Pagina Web: _____ (dacă are)

I) Persoana de contact cu referință la practică: _____ Nu

II) Scopurile cu care se înscrie în acest Program (pe care o prezentați) (baza organizatorică):
 Creșterea activă pentru o bună guvernare transparentă
 Perceputa locală prin implicare comunitară
 Promovarea culturii locale, creșterea de reziliență a localității sale
 Servicii publice de calitate, mai aproape de cetățean

III) Ați mai participat anterior la alte ediții ale Programului Bunelor Practici?
 Da, în calitate de membru
 Programul Bunelor Practici 2006 Programul Bunelor Practici 2012-2013
 Programul Bunelor Practici 2007 Programul Bunelor Practici 2013-2014
 Programul Bunelor Practici 2008 Programul Bunelor Practici 2014-2015
 Programul Bunelor Practici 2010 Programul Bunelor Practici 2015-2016
 Programul Bunelor Practici 2011-2012 Nu

Conștient că informația din acest formular de participare este corectă

Nume: _____ Funcția actuală (local / reprezentativă): _____

Data: _____

Orașele Bălți, Cimișlia și Cahul sunt cele mai transparente localități din Republica Moldova, iar Strășeni, Fălești și Cahul - cele mai transparente raioane din țară în anul 2018. Pe parcursul anilor 2016-2018, administrațiilor publice locale și raionale au evoluat în ce privește deschiderea acestora către cetățeni. Cel mai mult a urcat în clasament municipiul Strășeni, urmat de orașul Sângerei, satul Cărpineni și orașul Ialoveni. Astfel, din 2016 și până în prezent, a crescut media generală de transparență cu 4,87 puncte procentuale pentru administrațiile publice locale de nivelul I și 7,34 puncte procentuale pentru administrațiile publice locale de nivelul II.

Raportul de monitorizare a evoluției administrației publice locale de nivelul I și II din Moldova în ce privește deschiderea acestora către cetățeni, IDIS „Viitorul”, 2018

Orice autoritate publică se poate înscrie în competiție cu unul sau mai multe cazuri de bună practică pe această tematică, în cazul în care a demarat/desfășurat acțiuni care au condus la implementarea unor metode și practici de dialog și de consultare administrație-cetățeni, prin aplicarea unor practici/mecanisme decizionale, în acord cu principiile privind transparența decizională și bugetară, eficiența și eficacitatea instituțiilor/autorităților publice în vederea satisfacerii unui interes general, cum ar fi:

1. *acțiuni de promovare a transparenței, combaterea corupției și utilizarea noilor tehnologii pentru a consolida actul de guvernare și dialogul cu cetățenii*
2. *metode și practici de stimulare a participării cetățenilor la viața publică*
3. *măsurile sau practici instituționale vizând asigurarea transparenței, informarea și consultarea publică și implicarea cetățenilor în adoptarea deciziilor de interes public*
4. *metode, instrumente și soluții integrate, mecanisme sau practici de adoptare participativă a deciziilor*
5. *activități de implicare și de parteneriat între administrația publică locală și reprezentanții societății civile, care să asigure procesul de transparență decizională a actului administrativ*
6. *soluții online pentru facilitarea dialogului cu cetățenii*
7. *implicare civică în procese de bugetare participativă*
8. *acțiuni de transparentizare a bugetului local și a desfășurării achizițiilor publice*

Democrație participativă

Participarea cetățenilor la viața publică reprezintă una dintre modalitățile de manifestare a democrației participative. Democrația participativă își propune să diminueze distanța între cetățean și administrația publică, să creeze căile de comunicare astfel încât membrii unei comunități să fie implicați în actul de guvernare, inclusiv prin cooptarea lor în procesul de adoptare a deciziilor. Apare astfel necesitatea asigurării funcționalității unor mecanisme de participare la decizia publică care să permită cetățenilor să își exprime opiniile și așteptările către reprezentanții lor aleși în scopul de a pune în practică nevoile comunității.

Dezvoltarea unor mecanisme de comunicare directă, orientată spre cetățean, care să contribuie la transparența instituțională și la posibilitatea implicării cetățenilor în procesul de luare a deciziilor, conduce, în mod cert, la îmbunătățirea relației dintre administrația publică și principalii săi beneficiari, cetățenii.

În același timp, serviciile și instrumentele Social media reprezintă un mijloc informal de comunicare cu cetățeanul, dar și un pas important pentru îmbunătățirea imaginii autorității publice locale. Costul redus al acestora, numărul tot mai mare de cetățeni care utilizează frecvent Internetul în Republica Moldova, precum și faptul că aleșii locali pot fi în contact, în timp real, cu cetățenii, sunt argumente în favoarea folosirii acestor medii de comunicare la nivelul administrației publice locale.

Astfel, pot fi întâlnite atât instrumente Social media de promovare a activității primăriei (evenimente, noutăți etc.), de informare a cetățeanului asupra problemelor de interes general (anunțuri), de implicare a cetățeanului în procesul de luare a deciziilor (obținerea feedback-ului pentru diverse informări, evenimente etc.) și, mai mult, de stimulare a pro-activității cetățenilor (proponeri, sugestii, comentarii, vot) prin bloguri, Facebook, Twitter, Google+, LinkedIn etc., cât și instrumente Social media de partajare a documentelor în format text, foto, audio, video, cu posibilitatea de a dialoga cu privire la conținutul lor (prin YouTube, Picassa, Flickr etc). Acestea pot fi folosite pentru promovarea autorității publice locale, a activității acesteia, pentru informarea cetățeanului, pentru comunicarea mesajelor, pentru facilitarea anumitor servicii și ca un mijloc de dialog cu beneficiarii serviciilor publice.

Bugete transparente și cheltuieli eficiente

Asigurarea transparenței în procesul de planificare și cheltuire a banilor publici este un aspect relevant care poate influența eficiența valorificării banilor publici. Astfel, **un management financiar bun și transparent trebuie asigurat la toate nivelurile de guvernare, în special, la cel local.**

Bugetul unei unități administrativ-teritoriale, fie acesta sat, oraș sau raion constituie un document politic foarte important, deoarece el reprezintă o relație financiară care face legătura dintre utilizarea banilor publici și atingerea priorităților localității pe parcursul unui an calendaristic. Prin urmare, elaborarea și implementarea bugetului trebuie să aibă loc prin efortul comun al tuturor membrilor comunității.

Ținând cont de importanța acestui document pentru dezvoltarea comunității în general, dar și pentru fiecare locuitor în parte, **elaborarea și executarea bugetului trebuie să se facă în condiții de transparență maximă. Transparența bugetului public al localității oferă posibilitate locuitorilor de a cunoaște exact serviciile de care vor beneficia.**

Totodată, locuitorii oricărei localități trebuie să fie informați de modul cum se formează și cum se execută bugetul public, deoarece anume ei sunt cei care participă la acumularea mijloacelor financiare în buget prin achitarea impozitelor și taxelor locale. De aceea, locuitorii comunității ar trebui să manifeste interes pentru modul cum se acumulează mijloacele financiare, cum se distribuie și cum se utilizează banii publici. De asemenea, autoritățile locale din Republica Moldova trebuie să promoveze transparența și utilizarea eficientă/strategică a achizițiilor publice. În plus, orice persoană este în drept să participe la achizițiile publice organizate conform prevederilor legii.

Fiind informați despre modul de distribuire și de consumare a resurselor financiare publice, cetățenii conștientizează necesitatea implicării lor active în soluționarea unor probleme ale comunității prin participarea la acumularea fondurilor de soluționare a problemelor din comunitate.

Exemple de bune practică

Cu suportul Consiliului Europei, 20 de tineri din satul Budești au învățat din secretele administrației publice locale în cadrul proiectului „Azi tineri consilieri, mâine lideri ai schimbării”.

Tinerii au participat la ședințe și au lucrat cot la cot alături de primarul Nina Costiuc, au mers la Bruxelles pentru un schimb de experiență, iar acum transformă informațiile obținute în proiecte realizabile. Astfel, timp de jumătate de an, tinerii au participat la ședințe de instruire pentru a cunoaște mai bine care sunt competențele administrației publice locale, și au asistat primarul localității în timpul orelor de lucru, fiind martori la provocările zilnice ale unui ales local. De asemenea, tinerii, împreună cu primarul satului și specialiștii din cadrul Primăriei Budești au elaborat Codul de etică pentru aleșii locali. Ca rezultat al activităților, a sporit motivarea tinerilor de a căuta soluții la problemele comunității și a sporit interesul tinerilor în procesul de implicare în viața societății și în procesul de luare a deciziilor la nivel local.

Pentru practica inedită implementată în satul Budești, comunitatea a fost apreciată cu *premiul I* la secțiunea *Cetățenie activă pentru o bună guvernare transparentă* în cadrul ediției 2016 – 2017 a Programului Bunelor Practici.

În premieră pentru satul Costești din raionul Ialoveni, la inițiativa locuitorilor, toate ședințele Consiliului Local pot fi urmărite în direct. Astfel, toți cetățenii satului au posibilitatea să vizioneze, în timp real, cum se desfășoară dezbaterile și cum se iau deciziile la nivelul legislativului local. Ședințele pot fi urmărite live pe site-ul primăriei, www.costesti.md. Iar pentru a ridica nivelul de transparență, în comunitate au fost instalate șapte camere video, site-ul primăriei a fost modernizat, iar funcționarii publici – instruiți să-și facă activitatea deschisă. Astfel, prin intermediul transmisiunilor live a evenimentelor locale și a ședințelor Consiliului local, atât cetățenii din sat, cât și diaspora din satul Costești au reușit să fie mai aproape de localitatea lor și să participe online la procesul decizional.

Satul Costești ocupă poziția a opta în topul transparenței autorităților locale din Moldova din 2018. Localitatea a urcat șapte poziții comparativ cu clasamentul din anul 2017 și a acumulat un scor de 52 puncte din 100. Pentru practica de transparență implementată în satul Costești, comunitatea a fost apreciată cu *premiul II* la secțiunea *Cetățenie activă pentru o bună guvernare transparentă* în cadrul ediției 2016 – 2017 a Programului Bunelor Practici.

2 IMPLICARE LOCALĂ PENTRU REVITALIZARE URBANĂ

Implicarea comunitară este un proces democratic, prin care cetățenii unei comunități acționează în interesul lor comun. Aceștia identifică probleme și soluții, apoi acționează prin implicarea actorilor sociali pentru ca acele soluții să devină realitate. Scopul implicării comunitare este de a aduce împreună oamenii dintr-o comunitate în scopul de a rezolva, prin puterea pe o dețin, o problemă din acea comunitate și acolo unde este posibil, de a contribui la viitorul comunității.

Rezultatul proceselor de dezvoltare comunitară trebuie să-l constituie creșterea standardului de viață pentru membrii comunității, parte a acestor procese. Autoritatea publică înscrisă în competiția la această secțiune poate să vină cu practici care se referă la:

1. *soluții privind stimularea activităților economice din comunitate*
2. *acțiuni de revitalizare a comunității prin grupuri de acțiune locală*
3. *inițiative, practici sau proiecte implementate, în care implicarea cetățenilor a produs efecte pozitive și semnificative în comunitate*
4. *modele de activism civic între administrație, structuri asociative și mediul de afaceri, în contextul asigurării dezvoltării durabile la nivel local*
5. *idei inovatoare privind implicarea tinerilor în dezvoltarea locală*
6. *crearea oportunităților de dezvoltare multilaterală a tinerilor și participării acestora în viața economică, socială și culturală locală*
7. *implicarea băștinașilor migranți în identificarea și soluționarea problemelor prioritare ale comunității*

Acțiuni de dezvoltare a economiei rurale prin grupuri de acțiune locală

Un singur sat n-are capacități suficiente pentru inovație; este absolut necesar să fie edificată cooperarea teritorială. În acest sens, o oportunitate pentru dezvoltarea rurală a Republicii Moldova și un instrument eficient de mobilizare comunitară o reprezintă abordarea LEADER. Conceptul principal al abordării LEADER (*dezvoltare un acronim în limba franceză, care înseamnă „Legături între acțiunile de dezvoltare a economiei rurale”*) presupune că activitățile de dezvoltare sunt mai eficiente dacă sunt decise și implementate la nivel local de către actorii locali, în conformitate cu proceduri transparente.

Generatorul inovațiilor locale în cadrul programelor LEADER este GAL-ul (Grupul de Acțiune Locală). Acesta poate mobiliza resurse locale și localnicii pentru a realiza un tip nou de dezvoltare economică și socială în satele lor pentru a ajuta la realizarea tranziției lor. Iar experiența altor țări care au implementat mecanismul LEADER, demonstrează că acesta poate fi utilizat ca accelerator și stimul pentru schimbarea reală la nivel local atât în ceea ce privește dezvoltarea locală, cât și responsabilizarea comunității și implicarea civică.

În Republica Moldova sunt 32 de GAL-uri create și în proces de creare, iar în 2018 au fost co-finanțate circa 160 de proiecte în diverse domenii din regiunile rurale ale țării. În acest proces, sunt implicate peste 300 de localități și, aproximativ, 1 000 de lideri locali, inclusiv și APL-urile.

Pentru o comunicare mult mai bună, pentru un proces eficient de învățare, pentru a asigura viziune privind viitorul, pentru a genera și identifica proiecte și pentru a crea sentimentul de asumare a acțiunilor, este nevoie de implicat factorii de decizie, cetățenii activi și oamenii de afaceri în calitate de parteneri egali în planificarea și implementarea programelor și proiectelor de dezvoltare rurală locală.

Astfel, abordarea LEADER reprezintă un instrument perfect care să corespundă provocărilor cu care se confruntă Republica Moldova la nivel local pe calea spre revitalizare și modernizare.

Exemplu de bune practici

Cu scopul de a spori nivelul participării civice și a bunei guvernări la nivel local printr-o cooperare eficientă dintre reprezentanții societății civile, sectorului public și privat implicați în dezvoltare locală, autoritățile publice locale și comunitățile din patru localități ale raionului Strășeni (satele Vorniceni, Dolna și comunele Lozova și Micleușeni) și-au unit eforturile și au creat în anul 2017 Grupul de Acțiune Locală (GAL) „Plaiul Codrilor”.

Obiectivele GAL includ dezvoltarea unui mediu de afaceri competitiv; revitalizarea comunităților și îmbunătățirea calității vieții; promovarea identității locale. În prezent, Grupul de Acțiune Locală din raionul Strășeni implementează nouă proiecte cu un buget total de peste 350 mii lei. Grupul de Acțiune Locală „Plaiul Codrilor” a obținut premiul I la secțiunea *Dezvoltare locală prin implicare comunitară*, la ediția din anul 2018 a Programului Bunelor Practici.

Revitalizare urbană, de la viziune la acțiune

Crearea sistemului de revitalizare urbană în Republica Moldova este un concept nou pentru țara noastră și un proces inițiat în baza schimbului de experiență în cadrul proiectului „Suport pentru Guvernul Republicii Moldova în implementarea Strategiei Naționale de Dezvoltare Regională în domeniul politicii urbane și de dezvoltare urbană”, implementat de către Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului al Republicii Moldova în colaborare cu Ministerul Investițiilor și Dezvoltării din Polonia și Reprezentanța Fundației „Fundacja Solidarności Międzynarodowej” în Republica Moldova.

Revitalizarea urbană este „un proces de eliminare dintr-o stare de criză a zonelor urbane degradate, desfășurat în mod complex, prin acțiunile integrate teritorial și desfășurate de către administrațiile locale prin parteneriate locale, regionale, naționale eficiente în baza unui program de revitalizare”.

Revitalizarea urbană presupune o gândire creativă cu privire la soluțiile pentru o zonă sau un oraș, ținând cont de faptul că fiecare cartier, zonă sau oraș are o identitate proprie specifică. Ideea de bază a procesului de revitalizare urbană constă în faptul că, aceasta se referă la spațiile nevalorificate și dezavantajate. În așa mod, **revitalizarea urbană vizează soluționarea unor probleme importante ale comunității, și anume a acelor care împiedică dezvoltarea armonioasă a localității.**

Revitalizarea are ca scop îmbunătățirea calității și creșterea atractivității comunității și a proiectării locale în beneficiul cetățenilor, al economiei și al societății în ansamblu. Prin urmare, crearea sistemului de revitalizare a localităților în Republica Moldova vine în schimbarea paradigmei privind modul de planificare, finanțare, dezvoltare și guvernare a orașelor și satelor.

Eficiența procesului de revitalizare comunitară se caracterizează prin cooperarea între instituțiile administrației publice la nivel central și local; cunoașterea realităților locale și identificarea măsurilor de intervenție; elaborarea și implementarea politicilor, programelor și proiectelor realiste de revitalizare; parteneriate eficiente și durabile cu comunitatea locală, sectorul privat și toate părțile interesate; sprijin și deschidere către dialog cu structurile societății civile; campanii de informare și promovare, implicarea activă a mass mediai.

După ce anul trecut orașele Bălți, Cimișlia, Comrat, Edineț, Ocnița și Ungheni au beneficiat de proiecte de revitalizare urbană cu suportul financiar al Guvernului Poloniei, în 2019 alte opt orașe se vor schimba la față. Scopul inițiativei este modernizarea, dezvoltarea socio-economică a orașelor din Republica Moldova și crearea condițiilor decente de trai pentru cetățeni.

Tinerii aduc schimbarea în comunitate!

În Republica Moldova tinerii reprezintă un segment important al populației, care contribuie semnificativ la dezvoltarea și prosperarea țării. În condițiile provocărilor demografice prin care trece țara și impactul lor asupra viitorului său, inevitabil se impune dezvoltarea unor instrumente de suport și menținere a tinerilor, elaborarea și implementarea politicilor de tineret orientate spre investiții eficiente în capitalul uman al țării.

În prezent, tinerii reprezintă un sfert din populația țării. Potrivit datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova, tinerii cu vârsta cuprinsă între 18-35 de ani au constituit 1 082,23 mii persoane la 1 ianuarie 2017, din care 55,7% locuiesc în mediul rural și 44,3% locuiesc în mediul urban.

Tinerii sunt mai creativi și inovativi, mai deschiși spre implementarea inovațiilor, care ar putea fi puse în practică pentru dezvoltarea comunității din care fac parte. Prin urmare, tinerii pot fi implicați în activități de antreprenariat, voluntariat sau orice alte acțiuni care ar moderniza mediul în care locuiesc. Datele statistice demonstrează că tinerii din Republica Moldova sunt mai predispuși să inițieze o afacere (44,4%) comparativ cu adulții (24,9%) și în acest sens, autoritățile locale, împreună cu societatea civilă poate oferi programe de instruire și suport informațional pentru inițierea sau dezvoltarea unei afaceri locale.

Totodată, tinerii pot fi instruiți să scrie și să implementeze proiecte în beneficiul comunității și să își pună în practică toate cunoștințele de implicare activă. **Tinerii pot identifica nevoile specifice comunităților din care provin și propune autorității publice locale proiecte de acțiune socială ce pot soluționa aceste nevoi.**

În acest sens, **Programul Bunelor Practici va aprecia autoritățile locale care recunosc și susțin tinerii care creează schimbări pozitive în comunitate.** Prin promovarea acestor inițiative, Programul Bunelor Practici crește importanța liderilor responsabili social. Iar poveștile tinerilor de succes servesc drept modele tinerilor din toată Republica Moldova, inspiră spre crearea de lideri mai buni, și spre dezvoltarea societății.

„Cred că anume în acești oameni Moldova trebuie să investească. Dacă tinerilor din Moldova li se va oferi o șansă reală, ei chiar vor dori să crezeze un viitor al Moldovei din care să facă parte”.

Nicola Harrington-Buhay,
Coordonatorul Rezident ONU
în Moldova (2012-2015)

Exemplu de bună practică

Satul Varnița este prima localitate rurală din Republica Moldova cu titlul de Capitală a Tineretului. În anul 2017, satul Varnița din raionul Anenii Noi a beneficiat de un program diversificat în cadrul a 38 de activități de valorificare a potențialului tinerilor, promovarea voluntariatului, dar și dezvoltarea localităților din raionul Anenii Noi, inclusiv regiunea transnistreană prin implicarea activă a tinerilor.

Scopul programului „Capitala Tineretului” constă în crearea oportunităților de dezvoltare multilaterală a tinerilor și participării acestora în viața economică, socială și culturală locală și națională. Proiectul „Varnița – Capitala Tineretului 2017” a fost apreciat cu *premiul special* la secțiunea *Dezvoltare locală prin implicare comunitară* la ediția din anul 2018 a Programului Bunelor Practici.

Migranții pot aduce dezvoltarea acasă!

Migrația e un fenomen care există și trebuie acceptat ca atare, însă pe care îl poți valorifica, beneficiind de ideile, experiența, precum și contribuțiile voluntare ale celor plecați. Migranții au capital uman și financiar care poate fi investit în activități productive în Republica Moldova. Fiind implicați în schimbările care au loc în comunitate, dau viață multor lucruri pe care le așteaptă mai multe generații. Așa este generată dezvoltarea locală și apar inițiative frumoase care schimbă localitățile, iar în acest mod, migrația devine o oportunitate pentru dezvoltarea comunității. Astfel apar afaceri și se demonstrează că fiind departe de țară ei pot contribui la dezvoltarea localităților și a țării. Pentru ca aceasta să fie posibil, e nevoie de încredere în autoritățile locale.

Avântul pe care l-a luat activitatea celor 38 de asociații de băștinași, create cu sprijinul PNUD, precum și rolul tot mai activ al persoanelor responsabile de migrație desemnate din cadrul primăriei, au adus

comunicarea dintre migranți, localnici și autorități la alt nivel. În total, cele 38 de localități partenere ale PNUD au adunat informații despre 71 300 migranți, persoane care au fost ulterior implicate la soluționarea problemelor cu care se confruntă localitățile de baștină. Împreună au realizat peste 55 de proiecte de dezvoltare locală, de care beneficiază peste 300 000 de

persoane. În perioada 2015–2018, peste 10 000 de moldoveni plecați din 38 comunități au contribuit cu peste 257 000 de dolari pentru dezvoltarea locală.

La capitolul *Migranții pot aduce schimbarea acasă!* orice autoritate publică se poate înscrie în competiție cu una sau mai multe bune practici care au demonstrat impactul pozitiv al băștinașilor migranți în dezvoltare locală, cum ar fi: implicarea băștinașilor plecați în identificarea problemelor prioritate ale comunității; dezvoltarea infrastructurii localității cu susținerea diasporei; deschiderea afacerilor cu sprijinul diasporei, cu interes pentru comunitate etc.

Exemplu de bună practică

Municipiul Ungheni se mândrește cu un parc central modern, renovat cu suportul diasporei. Infrastructura parcului a fost reabilitată, s-au pavat două alei, s-au instalat bănci, coșuri pentru gunoi și felinare pentru o odihnă sigură și relaxantă. De asemenea, au fost amenajate terenuri de joacă și fitness pentru diferite categorii de vârstă.

Ca rezultat, noua zonă de agrement a devenit accesibilă pentru toți cetățenii și oaspeții orașului Ungheni. Amenajarea unui spațiu de odihnă și agrement în Parcul Central al orașului Ungheni a obținut premiul III la secțiunea *Dezvoltare locală prin implicare comunitară* la ediția din anul 2018 a Programului Bunelor Practici.

3 PATRIMONIUL CULTURAL ȘI TRADIȚII AUTENTICE ACASĂ

Patrimoniul cultural ne modelează personalitatea și viața de zi cu zi. El face parte integrantă din orașele, peisajele și siturile arheologice ale țării noastre. Nu îl întâlnim doar în literatură, în artă sau în obiecte, ci și în meșteșugurile pe care le-am moștenit de la străbunii noștri, în poveștile pe care le spunem copiilor, în mâncarea de care ne bucurăm împreună sau în festivalurile sau expozițiile culturale la care participăm.

Patrimoniul este cea mai mare comoară a unui neam și pe aceasta trebuie s-o păstrăm, promovăm și să o transmitem generațiilor următoare. Generațiile de astăzi, înainte de a-și asuma identitatea și valorile universale, trebuie să-și conștientizeze identitatea națională, precum și rolul în perpetuarea valorilor identitare. Fiind elementul identitar al națiunii, promovarea patrimoniului național reprezintă unul din principiile generale Strategiei de dezvoltare a culturii „Cultura 2020”.

Patrimoniul cultural are o valoare universală pentru noi ca indivizi și pentru comunitățile și societățile noastre. În acest context, **comunitățile din țară au datoria de a conștientiza importanța valorii patrimoniului local existent, ca potențial ce trebuie valorificat în beneficiul generațiilor actuale și viitoare.**

Satele moldovenești reprezintă importante centre ale moștenirii culturale (păstrarea tradițiilor, a obiceiurilor, arta meșteșugurilor, ansambluri de biserici, situri arheologice, centre istorice etc.) **și adăpostesc o bogată cultură tradițională, o arhitectură diversă și un mod de viață bazat pe valori tradiționale.**

Iar pentru a asigura ocrotirea și conservarea cât mai eficientă, precum și valorificarea cât mai intensă a patrimoniului cultural, autoritățile și instituțiile publice trebuie să dezvolte programe și măsuri specifice în această direcție, încurajând implicarea activă a societății civile. Aceste inițiative sunt necesare mai ales în condițiile în care patrimoniul cultural este din ce în ce mai amenințat de distrugere ca urmare a evoluției vieții sociale și economice, care poate avea un impact negativ asupra perpetuării valorilor culturale din Republica Moldova.

O comunitate locală conștientă de identitatea ei, de propriile valori are mai multe motive să se responsabilizeze, și poate că aceasta ar fi idee lecția la care fiecare comunitate locală ar trebui să se gândească.

Tradițiile dezvoltă satul!

Neamul moldovenesc este bogat în tradițiile pe care le posedă. Cu ajutorul lor devenim deosebiți și unici. Moldovenii poartă un respect pentru tradiții, artă populară și meșteșugărit. Zestrea cea mai de preț o reprezintă moștenirea culturală lăsată de generațiile anterioare. Pentru a cunoaște mai îndeaproape obiceiurile locului se organizează tururi tematice, în care puteți deprinde meșteșuguri și îndeletniciri populare. Traseele turistice „La

Chișcăreni ACASĂ” (din comuna Chișcăreni, r-nul Sângerei), „Dor de Codru” din raionul Strășeni, Muzeul de Istorie și Etnografie din orașul Călărași sau Muzeul pâinii din satul Văleni și zeci de centre de artizanat vă poate oferi o astfel de experiență. **Viața la sat nu înseamnă doar muncă, ci și folclor, o puternică formă de exprimare a bucuriilor și tristeților moldovenilor.**

Satele din țara noastră propun și o serie de atracții gastronomice, prilej cu care vizitatorii se pot delecta cu bucate, muzică, dansuri tradiționale sau expoziții de meșteșuguri. **Festivalurile gastronomice atrag din ce în ce mai mulți turiști animați de curiozitatea descoperirii de noi mâncăruri, tradiții, locuri și oameni.** Iar Republica Moldova este una dintre țările cu o ofertă extrem de bogată pe acest segment. În țara noastră au loc anual peste 40 de festivaluri, atât internaționale, cât și naționale și locale.

Obiceiurile și tradițiile din Moldova sunt unele dintre cele mai autentice și cele mai frumoase din lume. În universul rural se păstrează valorile, datinile și meșteșugurile moștenite de la străbuni, astfel ca pe ulițele satelor vei descoperi o lume fascinantă, plină de semnificații și povești. Pitorescul peisajelor, arta populară, spectacolul sărbătorilor și modul de viață al moldovenilor te cuceresc fără doar și poate, dându-ți deseori impresia că timpul s-a oprit în loc.

În cadrul acestei secțiuni, **orice autoritate publică locală se poate înscrie în competiție cu una sau mai multe bune practici de valorificare a tradițiilor locale autentice în toate formele acestora și a educației prin patrimoniu cultural.** Acestea ar fi: evenimente culturale, expoziții, festivaluri, școli de vară, tabere tematice, utilizarea eficientă a patrimoniului public de menire social-culturală, păstrarea obiectivelor de patrimoniu din mediu rural cu scop muzeistic etc.

Exemple de bune practici

„Crihana muzeistică și turistică”.

Turiștii curioși să vadă unelte strămoșești, obiecte vechi de cult și tradiționale pot veni la Muzeul de istorie, arheologie și antropologie din satul Crihana Veche, raionul Cahul. Toate exponatele din muzeu au fost găsite în situl arheologic de pe teritoriul localității sau au fost aduse de locuitorii din sat. Muzeul a fost amenajat într-o locuință veche din localitate care a fost renovată din banii alocați de autoritatea publică locală și din donațiile oamenilor din sat.

De asemenea, pentru valorificarea patrimoniului cultural-istoric al localității, a fost editată o monografie a satului Crihana Veche, efectuate săpături arheologice, creat fondul fotografic comunitar în cadrul Bibliotecii publice și instituit Festivalul local al tradițiilor și obiceiurilor de iarnă „Capra, Turca, Breaza”. *„Cinci ani consecutiv pe moșia satului Crihana Veche au fost făcute cercetări arheologice și etnografice. Această mișcare de cunoaștere a identității noastre a deschis foarte multe paranteze și ne-au făcut să cunoaștem mai profund istoria localității. Sigur că vrem ca lucrurile acestea să le cunoască nu numai localnicii noștri”*, povestește primarul satului Crihana Veche, Rodica Cucereanu.

Tradițiile din satul Crihana Veche au fost apreciate cu *premiul I* la secțiunea *Patrimoniul cultural-istoric, cartea de vizită a localității tale*, în cadrul ediției 2016 – 2017 a Programului Bunelor Practici.

Cultura schimbă orașul și comunitatea – „Tabăra de sculptură Ungheni - 555 de ani”.

13 sculptori din Republica Moldova, România, Austria, Irlanda, Estonia și Federația Rusă și-au dat întâlnire în orașul Ungheni la Tabăra de Sculptură Ungheni – 555 de ani din 2017. Tabăra, desfășurată la cea de-a treia ediția, a marcat importanța evenimentului jubiliar și a demonstrat că cultura schimbă orașul și comunitatea. Artiștii au cioplit în piatra de

Cosăuți și travertin 13 sculpturi care au fost instalate pe Aleea Băştinaşilor din Parcul Central al oraşului. Sculpturile au fost dedicate în special culturii, literaturii și istoriei neamului nostru.

Pentru tabăra de sculptură, Primăria municipiului Ungheni a fost apreciată cu *premiul II* la secțiunea *Patrimoniul cultural-istoric, cartea de vizită a localității tale*, în cadrul ediției 2016 – 2017 a Programului Bunelor Practici.

Renovarea Muzeului de Istorie și Etnografie din orașul Călărași.

La Călărași descoperim un Muzeu de istorie extraordinar, primul din acest oraș. Clădirea de importanță arhitectural-istorică a fost deschisă în 2015 și renovată în anul 2017 în cadrul unui proiect regional. Muzeul adună astăzi în patrimoniul său peste 10 mii de exponate și anual îi trec pragul circa 7 mii de turiști din toate colțurile lumii.

Muzeul de Istorie și Etnografie a adus în orașul Călărași *premiul II* la secțiunea *Patrimoniul cultural-istoric, cartea de vizită a localității tale*, în cadrul ediției 2016 – 2017 a Programului Bunelor Practici.

4 COMUNITĂȚI INTELIGENTE PRIN SERVICII PUBLICE EFICIENTE

Comunitatea inteligentă reprezintă un motor al transformărilor, un adevărat generator de soluții, dovedind că se comportă într-un mod inteligent. Comunitatea inteligentă oferă condițiile și resursele pentru realizarea schimbării.

O localitate inteligentă este o localitate care utilizează tehnologiile de informare și comunicare pentru a spori eficiența operațională, a împărtăși informații cu publicul și a îmbunătăți atât calitatea serviciilor guvernamentale, cât și bunăstarea cetățenilor. Pentru a face față acestor provocări, orașele, satele și comunele inteligente trebuie să elaboreze politici și strategii de dezvoltare pentru a oferi cetățenilor servicii publice eficiente. Tot prin soluții inteligente, localitățile din Republica Moldova pot spori colaborarea intersectorială, stimulând inovația și performanța.

Imaginea fiecărui comunități inteligente este determinată, în mod direct, de calitatea serviciilor publice prestate de către administrația publică locală. Prestarea unor servicii publice eficiente, moderne și eficiente, care să apropie administrația de cetățean, reprezintă una dintre prioritățile incluse în calendarul procesului de integrare europeană, dar și scopul principal al procesului de reformă a administrației publice, administrație care să răspundă cerințelor societății democratice.

Astfel, autoritățile administrației publice locale trebuie să fie responsabile de asigurarea și buna funcționare a serviciilor publice locale. **Autoritățile trebuie să asculte și să analizeze problemele cu care se confruntă cetățenii și să elaboreze soluții eficiente în prestarea serviciilor.**

Prin urmare, bunele practici prezentate de către autoritățile publice locale la această secțiune se vor referi la:

1. *promovarea proiectelor sau programelor de înființare a comunităților inteligente (smart city) prin dezvoltarea infrastructurii în comunitate*
2. *amenajarea teritoriului și a spațiilor de agrement*
3. *acțiuni și tehnologii de eficientizare a energiei*
4. *modernizarea rețelei de alimentare și distribuție a apei potabile și canalizare*
5. *sisteme moderne de salubritate și gestionare a deșeurilor*
6. *promovarea inițiativelor și politicilor locale privind prevenirea și controlul integrat al poluării*
7. *crearea și modernizarea serviciilor educaționale, de sănătate, social-culturale și sportive*
8. *identificarea și diseminarea acțiunilor publice destinate dezvoltării comunităților marginalizate*
9. *facilitarea accesului persoanelor din grupurile vulnerabile la serviciile publice incluzive*

Comunitățile inteligente ale viitorului

Comunitățile inteligente care-și propun să cunoască mai bine, să absoarbă și să preia nevoile cetățenilor în calitate de utilizatori de servicii publice sunt o soluție rapidă la conceptul de transformare locală. Iar **localitățile din Republica Moldova ar putea fi și trebuie să fie o destinație-cheie a proiectelor „smart cities/communities”, care ar readuce încrederea cetățenilor în actul guvernării directe, aproape de nevoile cetățenilor și de idealurile lor de prosperitate și libertate.**

Soluțiile „smart” sunt instrumente prin care administrația și partenerii săi răspund la solicitările cetățenilor, ajutându-i să salveze timp, bani, economii și să se evite risipa banilor publici.

Pentru a deveni inteligente, localitățile trebuie să dezvolte servicii noi și performante, în toate domeniile:

- **transport și mobilitate inteligentă:** una dintre provocări constă în integrarea diferitelor modalități de transport într-un singur sistem care să fie în același timp eficient, ușor accesibil, abordabil, sigur și ecologic. Această integrare permite o amprentă redusă asupra mediului înconjurător, optimizează utilizarea spațiului public și oferă cetățenilor o gamă variată de soluții de mobilitate, răspunzând tuturor nevoilor acestora. Pe de altă parte, localitatea de mâine va trebui să implementeze ultimele tehnologii de transport în comun și de mobilitate electrică;
- **mediu înconjurător durabil:** orașele și comunele trebuie să acționeze în două domenii principale: deșeurile și energia. În ceea ce privește deșeurile, municipalitățile vor avea drept misiune reducerea, respectiv evitarea producerii de deșeuri și implementarea unor sisteme eficiente de recuperare și de valorificare a deșeurilor (procedeu prin care un deșeu material sau un produs inutil se transformă într-un nou material sau produs de o calitate sau de o utilitate superioare). În domeniul energiei, localitățile trebuie să își consolideze acțiunile în materie de eficacitate energetică (dezvoltarea iluminatului public cu consum redus) și trebuie să implementeze sisteme de producere locală de energie (panouri solare amplasate pe acoperișurile clădirilor, producerea de electricitate pornind de la deșeuri etc.);
- **urbanizare responsabilă și habitat inteligent:** clădirile rezidențiale și cele publice trebuie să fie din ce în ce mai inteligente cu scopul de a facilita și de a îmbunătăți gestiunea energiei în direcția reducerii consumului.

Toate acestea au în vedere servicii de înaltă calitate concentrate asupra perfecționării continue și furnizarea de rezultate vizibile în furnizarea de servicii publice; un mediu înconjurător ecologic: curat, sigur și sustenabil din punct de vedere al protecției mediului; o bază economică stabilă cu o bună infrastructură; o conducere puternică pentru revigorarea democrației locale și parteneriate de lungă durată și valori distribuite prin realizarea coeziunii și respectului întregii comunități. Astfel, autoritățile și instituțiile publice trebuie să aloce resursele în mod inteligent pentru ca soluțiile să devină sustenabile și să ofere comunității un mediu propice dezvoltării.

Localități amenajate și curate

Dezvoltarea durabilă a comunităților din Republica Moldova este indispensabil legată de îmbunătățirea infrastructurii rurale existente și a serviciilor de bază. Comunitățile trebuie să poată concura efectiv în atragerea de investiții, asigurând totodată și furnizarea unor condiții de viață adecvate și servicii sociale necesare comunității. Spațiile recreaționale (locuri de joacă pentru copii, parcuri, piste de biciclete, terenuri de sport) și de infrastructură, trebuie, în mod deosebit, să fie create.

În anul 2017, doar 30,9 % din populație a beneficiat de serviciile de salubritate, ponderea în mediul urban fiind de aproximativ 64,1% și de doar 6,0 %, în mediul rural (BNS, mai 2018).

În același timp, problema deșeurilor se manifestă, tot mai acut, din cauza creșterii cantității și diversității acestora, precum și a impactul lor negativ, tot mai pronunțat, asupra mediului înconjurător. Pentru acestea sunt necesare soluții practice, cât și inițierea dialogului cu populația în domeniul promovării unui management adecvat al deșeurilor. **Gestionarea durabilă a deșeurilor se referă la asigurarea faptului, că deșeurile pe care le generăm sunt gestionate într-un mod controlat pentru a limita impactul asupra mediului al eliminării acestora, să fie acceptate social și sa fie fezabile economic.**

Un mediu curat și estetic influențează sănătatea fizică și psihică a indivizilor, creând o stare de bine la nivel individual și la nivelul comunității. Printre efectele benefice ale curățeniei și unui mediu cu aspect îngrijit se numără îmbunătățirea stării de sănătate autoevaluată, a stării de spirit, a atitudinii față de comunitate, scăderea nivelului de stres etc. De asemenea, nu trebuie scăpată din vedere componenta sanitară a unui mediu curat: păstrarea curățeniei pe termen lung conduce la scăderea riscului de îmbolnăvire. Aceste beneficii nu pot fi ignorate și ne demonstrează că împreună putem contribui la starea de bine a comunităților din care facem parte.

A avea mai multă grijă de mediul în care trăim nu este un efort atât de mare, iar beneficiile implicării noastre active sunt mari la nivel individual și la nivel de comunitate. De aceea, vă încurajăm **să deveniți actori activi în creșterea stării de bine a comunităților din care faceți parte.**

Prin urmare, **o localitate curată și estetică facilitează comunicarea între membrii comunității, crearea sentimentului de apartenență la comunitate, îmbunătățirea stării de sănătate și, în unele cazuri, dezvoltarea turismului.** Creșterea sectorului turistic în anumite zone poate conduce la beneficii financiare atât pentru antreprenorii locali, cât și pentru autoritățile locale.

Exemplu de bună practică

Pentru a gestiona mai eficient serviciile publice din oraș, Primăria din Anenii Noi a decis să reorganizeze întreprinderile municipale „Apă-Canal” și întreprinderea locativ-comunală, astfel ca doar o singură instituție să presteze serviciile de aprovizionare cu apă și salubritate. Ca rezultat, orașul Anenii Noi a devenit mai curat, mai frumos și mai atractiv, iar cetățenii, mai responsabili.

Drept rezultat, venitul Î.M. „Apă-Canal Anenii Noi” a crescut cu 50% în termen de 6 luni, iar pentru serviciile de aprovizionare cu apă și canalizare, locuitorii orașului Anenii Noi achită lunar 27 de lei (13,5 lei pentru apă și 13,5 lei pentru serviciul de canalizare). Datorită introducerii într-un singur bon de plată a serviciilor pentru apă, canalizare și evacuarea gunoiului, populația este nevoită să achite toate aceste servicii, lucru ce exclude evaziunea de la achitarea serviciilor publice.

Proiectul de îmbunătățire a calității de amenajare și salubritate din orașul Anenii Noi a fost apreciat cu *premiul II* la secțiunea *Servicii publice de calitate, mai aproape de cetățeni*, în cadrul Programului Bunelor Practici 2016–2017.

Comunitățile inteligente sunt eco-friendly

În absența resurselor energetice proprii și în condițiile dependenței tot mai mari de importurile resurselor energetice, **eficiența energetică și valorificarea surselor de energie regenerabile în Republica Moldova constituie o prioritate strategică.** Energia regenerabilă și eficiența energetică sunt printre principalele obiective ale Strategiei energetice a Republicii Moldova până în 2030, care vor contribui atât la securitatea aprovizionării cu energie, cât și la durabilitatea mediului înconjurător și la combaterea schimbărilor climatice.

Autoritățile publice locale din Moldova consumă 8,6% din consumul total de energie pe țară. Prin urmare, acestea vor demonstra un rol exemplar în promovarea eficienței energetice și surselor de energie regenerabilă, comunicând în mod eficient cetățenilor și companiilor, după caz, rolul exemplar și acțiunile sectorului public în acest sens. (Sursa: Programul național pentru eficiența energetică 2011 – 2020).

Către anul 2020 Guvernul Republicii Moldova are ca scop să creeze un complex energetic competitiv și eficient, care va asigura toți consumatorii cu resurse energetice calitative, în mod accesibil și fiabil. **Utilizarea energiei regenerabile poate rezolva problema asigurării populației cu energie electrică mai ieftină și independentă de salturile tarifulor.** Un complex energetic durabil va avea impact și asupra reducerii sărăciei prin sporirea accesibilității pentru populație a resurselor energetice. Iar sursele alternative de energie contribuie la păstrarea purității apei și a aerului, precum și la reducerea ritmului schimbărilor climatice.

În 2011, energia regenerabilă a constituit 8% din totalul mixului energetic al țării. În 2018, această cifră este de 14,7%. 98% din energia regenerabilă provine din biomasă.

În fiecare an, primăriile din Moldova obțin sprijin financiar pentru a-și moderniza clădirile conform standardelor pentru eficiență energetică. Iar proiectul „Energie și Biomasă” este unul dintre cele mai semnificative proiecte ale UE în sectorul energetic din Moldova, contribuind la implementarea utilizării energiei verzi în țară.

199.000 de oameni au acces la energie accesibilă și curată produsă în Republica Moldova, ca rezultat al activității Proiectului Energie și Biomasă, finanțat de Uniunea Europeană și implementat de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD). În perioada 2011-2018, 265 școli, grădinițe, centre comunitare, spitale au înlocuit încălzirea pe cărbune și gaze cu cea pe biomasă. 70 dintre ele au obținut acces la apă caldă produsă de energia solară. Investițiile în noile sisteme de încălzire, în valoare totală de peste 13 milioane de euro acordați de Uniunea Europeană, au avut un impact multiplu pentru dezvoltarea celor 186 de sate și orașe beneficiare ale proiectului, favorizând crearea noilor locuri de muncă, dezvoltarea de noi afaceri și sporirea securității energetice locale.

Exemple de bune practici

Orașul Călărași se mândrește cu cea mai energo-eficientă grădiniță din țară. Inaugurată în iunie 2017, grădinița „DoReMicii” din orașul Călărași este prima grădiniță de tip energo-eficient din țara noastră. Instituția reprezintă un exemplu de respectare a normelor europene de mediu și de eficiență energetică. Datorită tehnologiilor inovative, panourilor solare instalate, pompelor geotermale și

termopanelor de ultimă generație, costurile anuale de întreținere a grădiniței sunt fi cu 90% mai mici decât ale unei clădiri similare. Grădinița „DoReMicii” are o suprafață de 1 100 metri pătrați și este frecventată de peste 100 de copii, inclusiv cu vârste de până la 3 ani. Pentru construcția grădiniței „DoReMicii”, Primăria municipiului Călărași a obținut *premiul I* la secțiunea *Servicii publice de calitate, mai aproape de cetățeni*, în cadrul Programului Bunelor Practici 2016–2017.

„Tehnologii inovative de eficiență energetică în sistemul de livrare a apei în municipiul Edineț”.

Pentru a reduce consumul de energie la sistemele de alimentare cu apă și canalizare, Primăria municipiului Edineț a decis în anul 2017, cu suportul PNUD Moldova, să implementeze tehnologiile inovative de eficiență energetică în sistemul de livrare a apei. Astfel, odată cu montarea convertizoarelor de frecvență și a instalațiilor de compensare a energiei reactive la stațiile de pompare, pierderile de energie electrică s-au redus cu 30%, iar tariful pentru apă s-a micșorat cu 20%. Pentru această bună practică, Primăria municipiului Edineț a fost răsplătită cu *premiul II* la secțiunea *Servicii publice de calitate, mai aproape de cetățeni*, în cadrul Programului Bunelor Practici în anul 2018.

Servicii publice eficiente pentru fiecare

Serviciile publice pentru fiecare fac referință la acele servicii prestare de către autoritatea publică locală care ia în considerare necesitățile tuturor categoriilor de populație, începând de la copii și până la persoane cu dizabilități sau vârstnici. Administrația este un factor major de prevenție a riscurilor de creștere a excluziunii și un garant al politicilor sociale asumate. **Autoritățile administrației publice locale au obligația de a dezvolta noi servicii sociale și de a diversifica gama de servicii sociale dacă cele existente nu răspund nevoilor identificate în comunitate.**

În scopul creșterii accesibilității la serviciile publice pentru cetățenii din toate localitățile țării, inclusiv pentru grupurile vulnerabile, până în anul 2023 se preconizează instituirea a circa 100 de Centre universale de prestare a serviciilor.

Pentru ca procesul de incluziune să poată fi materializat, administrația publică poate facilita integrarea grupurilor vulnerabile și poate implica în mod activ și participativ comunitatea.

Un element important în acest demers îl constituie cooperarea între sectorul public, societatea civilă și mediul privat, în scopul îmbunătățirii accesului grupurilor vulnerabile la servicii publice, reducerii excluziunii sociale și economice, prin promovarea principiilor egalității de șanse și de gen, non-discriminării, a respectului pentru diversitate și înțelegere.

Exemple de bune practici

„Optimizările, bine gândite, pot aduce beneficii comunității în care trăim!”

Primăria Cruzești din municipiul Chișinău a găsit o soluție optimă pentru a putea salva școala și grădinița din localitate și anume au comasat aceste două instituții deschizând complexul educațional grădiniță-gimnaziu. Astfel, 100 de elevi și 65 de copii din Cruzești învață într-o clădire nouă și modernă. La etajul întâi se află grădinița, iar la etajul doi al instituției au fost deschise clasele gimnaziale.

Pentru buna practică din satul Cruzești, comunitatea a fost apreciată cu *premiul special* la secțiunea *Servicii publice de calitate, mai aproape de cetățeni*, în cadrul Programului Bunelor Practici 2016-2017.

Secția de zi pentru copiii cu necesități speciale cu vârsta cuprinsă între 4 luni și 3 ani din cadrul Centrului de plasament temporar și reabilitare pentru copiii din municipiul Bălți

Pentru a preveni separarea copiilor cu vârsta cuprinsă între 4 luni și 3 ani de mediul familial proveniți din familiile în situație de risc, autoritățile din municipiul Bălți au deschis o secție de zi în cadrul Centrului de plasament temporar și reabilitare pentru copii. Centrul oferă servicii de reabilitare medicală, psihologică și socială calificată, luând în considerare necesitățile individuale ale copilului și familiei. Mulțumită acestor servicii, 65 de copii din Bălți au rămas în familiile lor.

Secția de zi pentru copiii cu necesități speciale din municipiul Bălți a fost apreciată cu *premiul III* la secțiunea *Servicii publice de calitate, mai aproape de cetățeni*, în cadrul Programului Bunelor Practici 2016–2017.

Evaluarea celor mai bune practici locale

Autoritatea publică locală participantă la competiția celor mai bune practici trebuie să *demonstreze excelență în una din cele patru secțiuni ale competiției*, prin caracterul inovativ al bunei practici și să *fie motivată de a transmite experiența* de realizare a bunei practici altor autorități publice locale. În acest sens, evaluarea celor mai bune practici include două etape: etapa preliminară și etapa de selecție finală (realizată după desfășurarea vizitelor de documentare în teritoriu).

Etapa preliminară constă în selectarea aplicațiilor eligibile din cele înscrise în competiția propriu-zisă. La această etapă membrii Grupului Coordonator evaluează formularele de participare recepționate pe baza grilei preliminară de evaluare, care include următoarele criterii generale:

1. Buna practică a fost premiată la edițiile anterioare ale competiției (Da/Nu).
2. Ideea de proiect nu au fost încă implementată în altă comunitate din Republica Moldova (Da/Nu).
3. Buna practică aflată în implementare nu a obținut rezultate până în momentul înscrierii în competiție (Da/Nu).
4. Buna practică propusă nu se încadrează în spiritul și valorile promovate de competiție (nu este inovativă, nu este relevantă la momentul actual, este identică alteia și/ sau are o calitate îndoielnică) (Da/Nu).

Prin introducerea acestor criterii, se vizează identificarea acelor bune practici ce aduc plus-valoare, sunt într-adevăr inovative și au potențial de replicare. Iar neîndeplinirea unuia sau mai multor criterii preliminară duce la eliminarea aplicației din competiție!

Evaluarea unei bune practici este rezultatul analizei riguroase și obiective; astfel că evaluatorii pot solicita clarificări din partea aplicantului, pentru a se asigura de corectitudinea deciziilor adoptate. Din acest motiv, pentru **etapa de selecție finală** se iau în considerare următoarele criterii de evaluare:

- **INIȚIATIVĂ:** practica de succes a fost inițiată de autoritatea publică locală și/sau alți actori comunitari
- **INOVAȚIE:** practica locală conduce la modernizarea serviciilor publice, aduce abordări noi, aplicații inovatoare și idei creative

- **EFICIENȚĂ:** buna practică prezintă clar rezultatele așteptate în raport cu resursele investite. Indicatorii de eficiență utilizați pun în balanță rezultatele obținute cu resursele care au fost mobilizate pentru activitate
- **RELEVANȚĂ:** buna practică contribuie efectiv la realizarea obiectivelor comunității locale, iar planul de implementare propus se adresează corect problemelor identificate de actorii comunitari și autoritatea publică locală
- **PARTICIPARE:** a fost asigurată o interacțiune puternică a factorilor de decizie politică cu cetățenii și societatea civilă; create parteneriate locale
- **GESTIONAREA EFICIENTĂ A RESURSELOR:** utilizarea responsabilă a resurselor interne (umane, financiare sau materiale) și/sau diversificarea celor din exterior
- **IMPACT:** efectul de ansamblu al beneficiilor aduse de buna practică asupra unui număr mai mare de persoane decât principalii beneficiari dintr-o anumită instituție/comunitate/regiune etc.
- **DURABILITATE:** practica locală tinde a fi sustenabilă pentru generațiile viitoare ca beneficiile produse în urma aplicării acestei practici să fie de lungă durată pe o perioadă semnificativă de timp și să crească în importanță.

Criteriile descrise sunt incluse în grila de evaluare completată de fiecare dintre cei 10 membri ai Grupului Coordonator al Programului Bunelor Practici. Scorul maxim ce poate fi acordat pentru fiecare caz de bună practică este de 120 de puncte.

Selectarea celor mai bune practici locale

Ținând cont de criteriile preliminare de evaluare, Grupul Coordonator al Programului Bunelor Practici va pregăti o listă cu cele mai bune aplicații, urmând ca pentru decizia finală să efectueze vizite de evaluare în teren și să le evalueze în baza criteriilor finale de selecție. Vizitele se vor desfășura în perioada **iulie – august 2019** și vor necesita prezența a cel puțin două persoane implicate în implementarea bunelor practici pentru discuțiile cu experții evaluatori.

După ce vor fi vizitate, aceste autorități publice locale vor fi invitate să prezinte bunele lor practici în cadrul unei prezentări publice, planificată pentru **octombrie 2019**. În urma acestor prezentări și a vizitelor anterioare, membrii Grupului Coordonator vor selecta autoritățile publice locale cărora le va fi acordat Statutul „**Autoritatea cu Cea mai Bună Practică**” în domeniul în care a fost implementată practica. Celelalte autorități locale li se vor acorda certificate de apreciere a experiențelor lor de succes.

Toate autoritățile publice locale participante la concurs vor fi anunțate cu privire la rezultatul competiției până la **30 iunie 2019** și vor fi invitate să participe la Ceremonia Națională de Premiere.

Modalitatea de aplicare

Autoritățile publice locale din Republica Moldova sunt invitate să depună formularul(e) de participare la **competiția celor mai bune practici pentru secțiunile tematice expuse în prezentul prospect**, în care consideră că au performanțe și care se potrivesc criteriilor programului.

Pentru a participa la concurs, **practica locală trebuie să fie implementată în perioada iunie 2017–decembrie 2018**.

Practicile depuse și premiate de către autoritățile publice locale la edițiile precedente ale Programului Bunelor Practici și ideile de proiecte care nu au fost încă implementate NU sunt eligibile pentru a participa la ediția curentă a programului.

Autoritățile publice locale pot înscrie în competiție maxim patru (4) cazuri de bună practică implementate, dar nu mai mult de două (2) aplicații în cadrul aceleiași secțiuni tematice. Astfel, pentru fiecare practică trebuie completate și expediate formulare de participare separate. Sunt acceptate și bune practici aflate în implementare care au obținut rezultate până în momentul înscrierii în competiție.

Perioada de înscriere în competiție este 1 mai – 1 iunie 2019, înscrierea efectuându-se prin completarea formularului disponibil pe website-ul <http://viitorul.org>, secțiunea **APLICĂ la BUNELE PRACTICI**. Formularul de participare poate fi solicitat și transmis prin poștă (str. Iacob Hâncu 10/1, Chișinău, MD-2005), fax sau e-mail (programul.bunelepractici@gmail.com) pe adresa IDIS „Viitorul” nu mai târziu de **1 iunie 2019**.

Organizatorul nu are dreptul de a interveni/modifica/adăuga în ceea ce privește conținutul formularului transmis de competitori!

De ce trebuie să aplicați la Programul Bunelor Practici?

Autoritățile publice locale participante la competiția celor mai bune practici beneficiază de următoarele avantaje:

- recunoașterea realizărilor locale la nivel național;
- posibilitatea de a obține reacții și recomandări referitoare la realizările înregistrate;
- premiarea succeselor prin recunoaștere și oferirea de statut oficial;
- schimb de experiență cu alte autorități publice locale din Republica Moldova și de peste hotarele ei.

Toate autoritățile publice locale care vor participa la program vor primi certificate de participare, iar exemplele lor de practici vor fi făcute publice în *Antologia bunelor practici ale autorităților publice locale, ediția 2019* și în documentarul „Împreună pentru performanțe în guvernarea locală”.

Programul de bune practici a devenit un brand pentru Republica Moldova. Toată lumea recunoaște acest proiect și știe despre el. Felicitări IDIS «Viitorul» și Consiliului Europei pentru aceste rezultate frumoase.

Alexandru AMBROS,
primarul municipiului Ungheni

Noi, primarii, nu avem nevoie de mult; avem nevoie de recunoștința cetățenilor pentru care lucrăm și de aprecierea colegilor noștri. Acest lucru ne motivează și ne permite să ne întinem aripile pentru a zbura la fel ca și cocorii, care sunt simbolul programului.

Rodica CUCEREANU,
primarul satului Crihana Veche, raionul Cahul

În rezultatul programului vor fi identificate cele mai reușite modele de bune practici care merită a fi cunoscute la nivel național și internațional. Prin urmare, premiarea autorităților publice locale cu cele mai bune practici are drept scop, în primul rând, să recunoască și să susțină munca lor și să contribuie la împărtășirea informației despre bunele lor practici cu celelalte autorități locale, cetățeni și factori interesați.

Ceremonia națională de premiere

Autoritățile publice locale cu statutul celei mai bune practici vor fi premiate în cadrul Ceremoniei Naționale de Premiere. Evenimentul reprezintă o oportunitate pentru toate autoritățile publice locale de a comunica publicului larg realizările lor de succes și de a asigura durabilitatea acestor inițiative prin schimbul de cunoștințe, abilități și experiențe.

„Toți primarii din Moldova trebuie să fie apreciați, deoarece, cu surse mici, ne străduim să îmbunătățim calitatea vieții oamenilor. Aceasta este misiunea noastră pentru cetățeni și pentru oameni. Tinerii din satul meu sunt succesorii succesului în administrația locală, de aceea am cea mai mare încredere în viitorul comunității. Mulțumesc partenerilor care au fost mereu deschiși spre colaborare și ne-au oferit șansa de a promova localitățile și de a implementa proiecte pentru oameni”.

Nina COSTIUC,
primarul satului Budești

Ceremonia Națională de Premiere va avea loc **la finele anului 2019.**

Diseminarea bunelor practici

Autoritățile publice locale nominalizate în urma evaluării vor planifica și realiza activități de diseminare. Ele pot alege una sau mai multe din exemplele de mai jos pentru a realiza diseminarea.

„Ziua ușilor deschise”

Activitățile de învățare cuprinse în planul de diseminare al bunelor practici pot începe cu o zi a ușilor deschise, pentru a facilita modalități rapide de a împărtăși bune practici cu actorii care sunt interesați de acestea. O astfel de zi deschisă aduce și oportunitatea anunțării planurilor viitoare de diseminare și șansa de a primi feedback din partea actorilor interesați.

Ziua ușilor deschise este o bună oportunitate de networking și de inițiere de noi legături cu actori interesați de acest domeniu, legături care se pot concretiza ulterior în proiecte și colaborări.

Vizite de studiu, în contextul cărora specialiștii din cadrul autorității locale pot lua contact în mod direct cu problemele cu care alte autorități se confruntă pentru a discuta cum poate propria experiență să ajute la rezolvarea problemelor locale și la ajustarea unor soluții durabile.

Ateliere de lucru reprezintă o modalitate interactivă de a disemina istoriile de succes. Facilitatorii și participanții pot interacționa și discuta în mod deschis. Atelierele sunt concepute pentru a permite anumitor probleme, tehnici și mesaje cheie de a fi prezentate și imediat discutate.

La rândul său, Antologia bunelor practici va fi diseminată către autoritățile locale prin promovarea în cadrul platformelor de cooperare a administrației publice locale; promovarea în cadrul evenimentelor organizate pe teme similare; publicarea antologiei pe site-ul autorităților publice; diseminarea publicației către autoritățile administrației publice locale și alte părți interesate.

Specificul acestor activități va depinde și de interesul din partea altor autorități publice locale de a primi informații și instruire în domeniile la care se referă bunele practici, dar și de capacitățile autorităților publice locale care dețin statutul celei mai bune practici. Pentru a beneficia de susținere și cunoștințe în diseminarea bunelor practici, autoritățile locale premiate cu statutul celei mai bune practici vor fi invitate să participe la un program de instruire care îi va ajuta să înțeleagă modalitatea cu care au atins nivelul celei mai bune practici locale; să acționeze în calitate de instruttori și să pregătească activitățile de instruire și de informare.

Antologia practicilor de succes (2015–2018)

O antologie a bunelor practici ale autorităților publice locale din Republica Moldova (ediția 2018)

În ediție:

- *Cetățenie activă pentru o bună guvernare transparentă*
- *Dezvoltare locală prin implicare comunitară*
- *Patrimoniul cultural – istoric, cartea de vizită a localității tale*
- *Servicii publice de calitate, mai aproape de cetățeni*

O antologie a bunelor practici ale autorităților publice locale din Republica Moldova (ediția 2017)

În ediție:

- *Transparența guvernării locale - premisă pentru creșterea încrederii cetățenilor în administrație*
- *Dezvoltare locală prin implicare comunitară*
- *Moștenirea culturală – istorică, resursă pentru revitalizarea comunității*
- *Servicii publice de calitate în sprijinul cetățenilor*

O antologie a bunelor practici ale autorităților publice locale din Republica Moldova (ediția 2016)

În ediție:

- *Integritate, buna guvernare și transparența procesului decizional la nivel local*
- *Dezvoltarea economică locală și modele de cooperare intercomunitară*
- *Soluții durabile pentru comunități eficiente energetic*
- *Managementul performant al serviciilor publice locale*

O antologie a bunelor practici ale autorităților publice locale din Republica Moldova (ediția 2015)

În ediție:

- *Buna guvernare în contextul integrării europene*
- *Dezvoltarea economică locală și cooperare intercomunitară*
- *Eficiența energetică la nivel local: modele de succes și perspective de dezvoltare*
- *Servicii publice de calitate – prioritate pentru orice localitate*

Cuprins

Ce este Programul Bunelor Practici?	2
Obiectivele Programului Bunelor Practici	4
Echipa Programului Bunelor Practici	5
Secțiunile de aplicare	6
1. Transparența face diferența	6
2. Implicare locală pentru revitalizare urbană.....	11
3. Patrimoniul cultural și tradiții autentice acasă.....	17
4. Comunități inteligente prin servicii publice eficiente	21
Evaluarea celor mai bune practici locale	28
Selectarea celor mai bune practici locale	29
Modalitatea de aplicare	30
De ce trebuie să aplicați la Programul Bunelor Practici?	31
Ceremonia națională de premiere	32
Diseminarea bunelor practici	32
Antologia practicilor de succes (2015–2018)	34

Toate antologiile bunelor practici ale autorităților publice locale din Republica Moldova le găsiți la rubrica „Biblioteca” de pe pagina web IDIS „Viitorul”: www.viitorul.org

Pentru a participa la Programul Bunelor Practici din Republica Moldova vă rugăm să expediați formularul de participare completat pe adresa:

Adresa poștală:
Chișinău, MD-2005
Str. Iacob Hâncu 10/1
IDIS „Viitorul”
Tel: (+373 22) 22 18 44
Fax: (+373 22) 24 57 14

Formularul de Participare poate fi descărcat pe <http://viitorul.org/ro/content/aplica-la-bunele-practici> și transmis completat pe adresa: programul.bunelepractici@gmail.com cu mențiunea „Programul Bunelor Practici”

Alătură-te comunității
Programului Bunelor Practici
pe Facebook: @PBPMoldova

Împreună pentru performanțe în guvernarea locală 2017-2018

Programul bunelor practici
ale Autorităților Publice Locale din Moldova

